

Technika: a kutya vagy a farkok?

Steve Terry, az ETC fejlesztési alelnöke érdekes vitaindító előadást tartott a színpadokon is egyre dinamikusabban terjedő LED-világítás és a színművészet kapcsolatáról. Az előadás cikk formájában is megjelent a TD&T amerikai szaklapban.¹

Az ETC-nél végzett munkám során sokat beszélgetek az emberekkel a technikáról, a berendezésekről, és arról, hogy mit tudnak használni, és mit nem. Így történt, hogy röviddel ezelőtt világítással foglalkozó emberek csoportjával találkoztam egy jó nevű egyetemen. Professzorok, tervezők, technikusok és hallgatók élénk vitát folytattak.

– Mit szólnak a legújabb fejlesztésekhez? – kérdeztem.

– Nemrég kaptuk ezeket a nagyszerű, új LED-es berendezéseket, amiket valamennyi műsorunkban használunk. Változtatják a színeket! Nagyon szeretjük ezeket az eszközöket!

Megpróbáltam egy picit mélyebbre ásni.

– Tetszenek az így kapott színek?

– Hát, nem teljesen tökéletesek. Sok problémánk volt az ismert és megszokott színszűrők színeinek előállításával. Időnként furcsán néznek ki a jelmezek.

Tovább puhatoloztam.

– Mit tapasztaltak dimmeléskor?

– Az igazat megvallva, valami nem stimmel. Számos átmenet látható, különösen az árnyalat alsó végén. Kimondottan nehezen lehet finom árnyalatokat előállítani.

– Hmmm – mondtam. – És akkor hogyan tovább?

– Miért kérdezi? Természetesen még több ilyen berendezés beszerzését tervezzük!

Teljesen elképedtem. És ebben a pillanatban rájöttem, hogy mi történik a technikával: az előadóművészetek iparában egy mindent szétfeszítő, igazi technológiai váltás kelles közepén vagyunk. Talán Thomas Edison villanyizzóinak a színpadon való megjelenése és a gázégők lekapcsolása volt az utolsó ilyen léptékű változás.

A szilárdtest-világítás megjelenése nyilvánvalóan egy olyan lenyűgöző technika, ami számos olyan művészi észlelést felcsöpör, amelyekkel sok-sok évig együtt éltünk. Úgy tűnik, hogy az „elég jó” szint átterjed számos más területre is, mint színválasztás, színvisz-

szaadás, finom átúsztatás, a berendezések és a fényminőség közötti harmónia.

Hogyan lehetséges ez? Jó sokáig törtem a fejemet ezzel a kérdéssel kapcsolatban. A szükségszerű következtetés az, hogy bizonyos technikákba észrevétlenül be van építve egy „kényszerű alkalmazás”. Lehet, hogy valamelyik eszköz költségeit nagyságrenddel csökkenti, így muszáj megvenni. Lehet, hogy így a teljes zenei kollektívó elfér a zsebedben. Vagy esetünkben az a megnyugtató érzés állhat fenn, hogy gombnyomásra több ezer szín áll rendelkezésünkre a színház minden világítóberendezésén – még akkor is, ha azok csak közelítő színek. Ez az egyetlen plusztulajdonság igen erős nyomást gyakorol ránk, hogy elfogadjuk az „elég jó” színvonalat az előadás más területein, még olyanokon is, amelyek nélkül korábban elképzelhetetlen volt a produkció.

Barátom, Tharon Musser, a világ egyik letehetségesebb világítástervezője gyakran beszélt gúnyolódva a „szupermarket-világításról”. Ezalatt azt értette, hogy a szupermarketben kapható összes világítótestet felagatják a színház minden elképzelhető pontján, és így az előrelátás és a tervezés már nem olyan fontos. E módszer eredménye ritkán volt művészi szempontból kielégítő, ugyanis Tharon Musser terveiben a színház minden egyes fényvetőjének és színének gondosan előre megtervezett célja volt. De ez a munkamódszer kemény munkával jár! És nem működik jól szeszélyesen módosító igazgatókkal vagy díszlettervezőkkel szemben – nincs 'B terv' a világítástervező számára, ha a produkció radikális változáson megy keresztül. De a színeket módosító LED-világítással a B tervtől Z tervig minden azonnal rendelkezésre áll. De legyünk tudatában annak, hogy veszély leselkedik ránk, amikor azt mondják: Ne aggódj előre a tervezés miatt, ezt menet közben is meg tudjuk oldani!

Nem mondhatjuk, hogy ez az alkalmazási

kényszer csak az igénytelen, a tervezést megspóroló világítástervezőkre hat parancsolóan. A Broadway egyik díjnyertes világítástervezője, az oroszlánhoz hasonló képességekkel rendelkező Tony néhány héttel ezelőtt azt mondta nekem, hogy a LED nagyon jó foltok és felületek megvilágítására, de nem használná őket emberek megvilágítására. Felkaptam a fejemet: ez igen messze esett azoktól a véleményektől, hogy „Építsek nekem egy tisztán LED-színházat”. Nyugtalanul hallgattam a híreket valakiről, aki rendületlenül ellenállt az új technika forgószelének, ami a művészetet az „elég jó” színvonal irányába nyomja lefelé. Felsorolt néhány egyszerű okot, amik miatt a LED-technika nem tudja jelenleg azt, amire színészek megvilágításához szükség van. Sok igazság volt benne. Megkönnyebbültem: itt van egy neves világítási szakember, aki szelektíven használja a LED-es fényforrásokat, nem ájul el a LED-től.

A britek nagyszerűen tudják ezt kifejezni: „Horses for Courses”. Ezalatt azt értik, hogy természetesen nem minden eszköz, még a legizgalmasabb új technika sem használható mindenhol. 1987-ben Ken Billingtonnal Los Angelesbe mentem a Trisztán és Izolda egyik új bemutatóját megnézni. Az előadás igazgatója és színpadra állítója David Hockney volt, aki mindenhol Vari Lite berendezéseket használt. A Vari Lite és Wally Russell, aki akkor a Los Angeles-i Music Center Opera műszaki igazgatója volt, komplett Vari Lite berendezést adományozott a produkciónak. Forradalminak tartották a Vari Lite fényvetők legelső operai bemutatkozásának nagy kísérletét. Az eredmények megvitatására másnap szimpóziumot hirdettek világítási szakemberek számára. Játék indul!

Az eredmények érdekesek, de furcsamód nyersekek voltak. Egyebek mellett a VL pásztázó fényekkel megvilágított cikloráma egyszerűen nem nézett ki jól. És az akkori Vari Lite fényforrások hangosak voltak! Bár a produkció legtöbb tökéletlenségét orvosolták, később az új világítástervezők automatizált fényforrásokat használtak, ahol annak értelme volt, nem minden fény volt automatizálva. Manapság a robotlámpák a világ minden nagy operaházában megtalálhatók, de soha nem fogják kiszorítani a hagyományos

¹ Az előadás az Amerikai Színháztechnikai Intézet (USITT) idei, éves konferenciáján hangzott el, és a Theatre Design & Technology szaklap 2013. márciusi számában megjelent cikk másodközlése a kiadó engedélyével.

› fényforrásokat. Ez a technika újabb hasznos eszköznek bizonyult, de nem jelentett univerzális megoldást az összes világítási problémára. Hasonlóképpen tévesnek bizonyultak azok a híresztelések is, amik a Broadway a hagyományos világítási eszközök eltűnését jósolták az intelligens fényvetők megjelenése miatt. Ezek a példák arra figyelmeztetnek engem, hogy még a legimpozánsabb tulajdonságokkal rendelkező új technika megjelenése sem lehet tökéletes eszköz minden alkalmazásban.

Akkor miért mondják az emberek mostanra, hogy a terveket csupa LED fényforrásra kell készíteni? Várjunk csak, még nem hallottam egyetlen színházi szakembert sem, aki azt mondta volna: Módosítsák a szerződésemet. Már nem tudom megoldani a színpadvilágítást halogénizzós fényvetőkkel.

Lehet, hogy cinikus vagyok, de ennek a LED-mániának egyik oka az, hogy a színpadvilágítás ipara „rákattant” az energiahatékonyságra. Most a jobb energiahatékonyságú berendezésekért óriási összegeket fizetünk ki. Úgy gondolják, hogy beszerezhetek LED-es színváltós gépeket, és az energiaszolgáltató fizetni fog ezért nekem? Igazuk van, többtonnányi energiát pazaroltam el, de most ezt megreformálom. LED-re van szükségem.

Hogy mindenki annyit beszél a LED-ről, annak a másik oka, hogy vagy számolunk ezzel a technikával, vagy lemaradunk. Jelenleg a „zavarodottság állapotában” vagyunk a kipróbált és megbecsült régi technika és a mindent szétfeszítő LED-technika között. Mindenki össze van zavarodva, a gyártók, a világítástervezők, az építőmérnökök, a technikusok, minden ember, aki a technikával kapcsolatba kerül. Azt gondolom, hogy ez a zűrzavaros állapot mégis nagyon fontos számunkra, hogy megtanuljunk – a kreatív előnyöket felismerve – az új technikát használni. Nem kell vakon belerohanni olyan alkalma-

zásokba, ahol annak egyszerűen nincs értelme.

Sajnos vannak olyan erők, amelyek pont ebbe az irányba tolnak minket! A gyártók szédületes sebességgel vezetnek be új LED-es termékeiket, a magukat az új technika szakértőiként pozicionálni kívánó konzulensek pedig ajánlják ezeket a LED-fényvetőket. Az emberek azt érzik, lemaradnak, ha nem állnak teljes mellszélességgel az új termékek mellé. Pénznek kell lennie a dologban!

Sokszor valóban egyszerűen már az új technika megjelenése látható igényt teremt az új technikára, és a sürgősség hamis illúzióját kelti. Véleményem szerint ez „a fark csóválja a kutyát” klasszikus esete. Nagyítóval is nehezen találunk olyan embert, aki azt mondaná: Csak ott használd ezt az új technikát, ahol annak értelme van, vagy ahol hozzájárul a darabhoz. Ehelyett azt halljuk, hogy „Teljesen LED-alapú színházat építsetek nekem!” vagy „Csináljunk tisztán LED-es világítású show-műsort!” Nem tesz fel azt a kérdést: miért, és egyáltalán van-e értelme a darab szempontjából.

Lehet, hogy a technika által vezérelt úton vagyunk, de még mindig csak az elején tartunk. Jelenlegi LED-berendezéseink váltáskában hordozható telefonok még, a LED a jövőben bizonyára iPhone-okat tartogat számunkra. Természetesen jó lenne, ha amikor megérkeznek, már megtanultuk volna, hogyan lehet őket hatékonyan felhasználni világításterveinkben, de ez nem megy egy csapásra. Lehet, hogy új géprombolónak számítok, de szerintem a nyugodtabb tempójú átmenet lenne a járható út.

Nem tudom, hogy ez a mindent leromboló technika – a LED-ek sokasága – jobbá teszi-e életünket, művészetünket vagy a színházi élményt. A kristálygömböm erre vonatkozóan nem mond semmit. Így inkább a saját színházi élményeimet idézem fel.

Nemrég megnéztem a Broadwayt valaha készített, technikailag legösszetettebb dara-

bot. Letaglózta a röpködő színészek és az automatizálva változó díszletek. Kétségtelen, hogy reakciómat befolyásolta az a tény, hogy tudom, milyen kemény munka volt, és mennyire költségesek voltak ezek a látványosságok, és mennyi időt emésztett fel a tökéletesítésük. Egyszerűen nem tudtam elhinni, amit láttam.

Utána megkérdeztek a barátaim, hogy tetszett az előadás. Azon kaptam magam, hogy a következőket mondom: „Technikai szempontból ez volt a leglenyűgözőbb darab, amit valaha is láttam: a technika bűvészműtatványa!” A szöveggönyv borzalmas, a zene „csöpögős”, a szereplők érdektelenek voltak számomra. De mindez nem számított, mert a technika nagyon tetszett.

Később visszatért a józan eszem. Rájöttem, hogy az élmény nem teremtett kapcsolatot köztem és a színpadon zajló darab között. A reakcióim ugyanilyen lett volna, ha előben követtem volna a Hubble teleszkóp Föld körüli pályán történő javítását. A technika ilyen lenyűgöző vívmányai megbizsergetik mérnöki agyamat, de hogy az érzelmi kapcsolatot elősegítene? Dehogy.

Úgy találom, hogy a drámai hatások olyan nagy színházi pillanatok adtak az életemben, amelyeket soha nem felejték el. Ha az ilyen kapcsolat nem alakul ki, az élmény gyorsan kifakul. Másrészt az erős érzelmi hatást kiváltó darabokban, mint a Chorus Line (az első Broadway-produkció, amelyen dolgoztam), Warhorse, Sunday in the Park With George és a Once egy dolog volt közös: háttérbe szorult a technika (ha egyáltalán volt bennük), és maga a darab és a szereplők adták az élményt. Esetenként a technika még szorosabb kötődést teremtett a néző és a művészi élmény között.

A színház nagy pillanatai nem egy áruháznyi technikai kütyü felvonultatásával, hanem a történet elmesélésével, a lehető leghatásosabb bemutatásával kezdődnek. Ez valami olyan, ami csak akkor történik meg, ha az alkotó művészek órákon keresztül beszélnek arról, és eldöntik, hogy mit jelent a darab, és mi jelent a nézők számára közvetített élmény, amelyben a technika használata is benne van. Először is a drámai érzelmi kapcsolatnak kell kialakulnia a darabban. Később kell döntenie arról, hogyan legyen megvalósítva ez az emberi kapcsolat. Ezek között lesznek technikai döntések is.

Az én fent említett kedvenc színházi élményeimben a technika egyértelműen a fark szerepét játszotta, sohasem a kutyáét. Úgy gondolom, harcolnunk kell azért, hogy ez így is maradjon.

Steve Terry

Steve Terry 1971-ben világosítóként kezdte szakmai pályafutását a Harlemy Táncszínházban. 1976-ban került a Production Arts Lighting céghez „műszaki kollégaként”, és egészen 1998-ig dolgozott velük, amikor a céget felvásárolta a Production Resource Group. A PRG Systems csoport alelnöke volt 2001-ig, amikor is átment az Electronic Theatre Controls céghez. Steve az ETC kutatási és fejlesztési alelnökévé új források, berendezések, vezérlések és mozgások kidolgozása felé vezeti a céget.

Fontos kiemelni, hogy Steve mindig a világítástechnika újdonságainak közelében dolgozott. Az úttörők között volt, amikor a Broadway a fényorgonáról áttért a programozható pultokra. Jól ismert az iparági szabványok kidolgozásában végzett munkája. 1980-ban ő vezette a USITT Nemzeti Elektromos Szabványügyi Bizottságát, és ő volt az elnöke annak a USITT-bizottságnak, amelyik 1986-ban megalkotta a világítási rendszerek digitális kommunikációjának DMX-512 szabványát. 2006-ban a USITT tagja lett.

Alapító elnöke volt a vezérlő hálózatok architektúrájára (ACN) és a távoli eszközkezelésre (RDM) vonatkozó ANSI-szabványokat kidolgozó PLASA vezérlő protokollok munkacsoportjának. Jelenleg tagja a PLASA műszaki szabványokkal foglalkozó tanácsadó testületének, a PLASA Irányító testületének és a PLASA elektromossággal foglalkozó munkacsoportjának.

James R. Earle, elnök, a USITT tagja

FLASHLINE MINI

small format line array loudspeaker

ÚJ

Flashline MINI a Turbosound legújabb fejlesztése, egy kisméretű Line Array rendszer, melyben a cég ötvözi a FlexArray és a FlashLine rendszereknél szerzett tapasztalatokat és technikákat. A TFS 550H egy három utas, Bi-Amp hangfal. A poliuretán habból készült könnyű, merev és rezgés mentes ládában két darab 6,5"-os mély és két új fejlesztés; egy 4"-os közép-, valamint egy 1"-os magas-sugárzó kapott helyet. A mélytartomány kiegészítésére TFS 550L hivatott, ami egy 12"-os bass-reflex subwoofer. A kompakt és szimmetrikus kialakítás, kis súly és méret, 100°-os vízszintes fesugárzás, a nagyobb rendszerekből átültetett akusztikai technológiák teszik alkalmassá a Flashline MINI-t beltéri üzleti rendezvények, vagy a kültéri sportesemények és koncertek minőségi hangosítására.

 Turbosound